

Urednik
Zoran Hamović

Likovni urednik
Milena Lakićević

© Clio, 2019. Sva prava za ovo izdanje na srpskom jeziku zadržana. Ova publikacija, u celini ili delovima, ne sme se umnožavati, preštampavati, pohranjivati u memoriju kompjutera ili na bilo koji način prenositi – elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način – niti može na bilo koji način ili bilo kojim sredstvima biti distribuirana bez odobrenja izdavača.

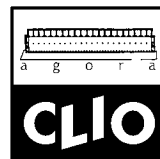
Naslov originala:
Wolfgang Schmale
**Was wird aus der Europäischen Union?
Geschichte und Zukunft**

Copyright © 2018. Philipp Reclam jun. Verlag GmbH, Siemensstraße 32, 71254 Ditzingen

Volfgang Šmale

ŠTA ĆE BITI SA EVROPSKOM UNIJOM?

Istorija i budućnost

Beograd, 2019

Sadržaj

Predgovor	7
Uvod	9
1. Kako je Evropa postala ono što jeste	17
Potraga za srećom od 18. veka do danas	17
Ambivalentna istorija napretka nakon 1945. godine	23
Evropa 2018.	28
Evropa – raj na rubu pakla	32
Evropa između ljubavi i mržnje	37
Da li je budućnost Evrope ujedno i budućnost EU?	42
2. Evropska unija	47
Radna sveska EU u istorijskom kontekstu	47
Šta je EU?	52
Institucije EU	54
<i>Unija</i> i njena filozofija	58
Poverenje – O davanju i primanju saveta o duši Evrope	60
Evropska unija kao izraz „ideje o Evropi“	62

3. Ugovor o EU, ili koliko EU ozbiljno shvata samu sebe?	65
Dijagnoza problema	65
Nekoliko činjenica o istoriji ugovora o EU	68
Jačanje nacionalizma kao prvorodni greh?	70
4. Nacionalna država i nacionalizam u EU	81
Dijagnoza problema	81
Nacionalizam posle 1945. godine	82
O kompatibilnosti između EU i nacionalne države	87
Nekompatibilnosti između EU i nacionalne države	89
Ideološki nacionalizam u 21. veku – Brexit & Co.	94
„Hladno društvo“ spram „društva koje greje“ ili Šta je presudno za sudbinu EU	102
5. Razmišljanje o identitetu i različitost	109
Dijagnoza problema	109
Koja je epistemologija ona prava?	110
„Moja Evropa“	114
6. Budućnost EU	119
Vašar ideja	119
Evropa odozgo – Temelj civilnog društva za EU	132
Odvažiti se na više demokratije	137
Evropska ideja koja ima budućnost	148
Kraj	153
Bibliografija	155

Predgovor

Evropska unija je u krizi. Ona može da izađe iz nje, ukoliko se lijevi EU preispitaju i preformulišu. U ovoj knjizi zastupam tezu da EU mora da se odrekne svoje bojažljivosti i provincijalizma, i da sebe shvati pre svega kao globalnog aktera. Nema više sitničavog nacionalizma koji trenutno blokira EU i nanosi štetu građankama i građanima! EU mora postati projekat svojih građanki i građana.

U tu svrhu mora se dalje razvijati evropska demokratija – potpuno u skladu sa istorijskim načelom Viliija Branta: „Želimo da se odvažimo na više demokratije.“ Tu spadaju i veća politička prava, a posebno pravo na izbore i druge oblike saodlučivanja, poput evropskih referenduma. Načela na kojima počiva društvo koje sebi želi da obezbedi budućnost moraju se sprovesti odlučnije nego do sada. Tu spadaju rodna ravnopravnost i rodna pravednost, kao i odsustvo diskriminacije i podsticanje raznolikosti, zaštita osnovnih i ljudskih prava, kao i mere smanjenja društvenog nasilja, humanitarizam, zaštita životne sredine, fer privreda i mnogo toga drugog. To su ujedno pozitivna načela globalne civilizacije čiji zagovornik i čuvar, nakon povlačenja SAD, može da bude samo još EU.

Cilj stvaranja evropskog jedinstva i dalje je ispravan, ali se na pitanje zbog čega nam je potrebno evropsko jedinstvo mora naći novi odgovor. U istorijskom smislu, stvaranje evropskog jedinstva imalo je funkciju uspostavljanja mira u Evropi. Taj je cilj najvećim delom postignut. Sada Evropa treba da preuzme odgovornost za globalnu civilizaciju, jer je to podjednako u interesu i Evrope i drugih demokratskih

država širom sveta koje se zajedničkim snagama brane od širenja neke druge civilizacije koja počiva na negativnim vrednostima poput terorizma, organizovanog kriminala i tiranije.

To će uroditi plodom samo ako se EU transformiše u projekat svojih građanki i građana. Budućnost EU stoga počinje odlučnom unutrašnjom reformom. Za to su potrebne šire i hrabrije mere od onih koje trenutno predlažu političarke i političari koji imaju odgovornost vlasti. S tim u vezi, moraju se takođe prevazići prevladajući nedostatak hrabrosti i provincijalnost.

Meni je stalo do toga da EU ima uspešnu budućnost. Međutim, ne smatram da je to moguće postići samo ako se EU najpre ukine da bi se potom ponovo osnovala. Postojeći temelji su dovoljno dobri da se na njima može raditi. Pod uslovom da se reforme ne sprovode polovično.

Uvod

Poslednjih nekoliko godina Evropska unija odaje utisak organizacije uzdrmane krizama čija sposobnost delovanja kao da je paralizirana – nakon gotovo dvodecenijskog velikog uzleta: najpre su članice Evropske zajednice od koncepcije zajedničkog tržišta koju je favorizovao Žak Delor (1985–1995) napravile program. Početak je označio *Jedinstveni evropski akt* iz 1986. godine koji je veoma brzo realizovan.

Zatim su 1989. usledili pad Berlinskog zida i otvaranje Gvozdene zavese, što je unelo novi optimizam. Završetkom pregovora o Ugovoru iz Mاستrihta (1992) osnovana je Evropska *unija*, čime je omogućeno uvođenje zajedničke valute 2004. godine, kao i prijem triju baltičkih država i istočnoevropskih država Poljske, Češke Republike, Slovačke, Mađarske i Slovenije, te Malte i Kipra. Bugarska i Rumunija su pristupile 2007, a Hrvatska 2013. godine.

Ubrzo nakon Ugovora iz Mاستrihta, proglašena je Povelja o osnovnim pravima EU koja je svečano predstavljena na Samitu u Nici (a danas predstavlja sastavni deo važećih ugovora o Evropskoj uniji). Zatim je sa radom počeo evropski Konvent za donošenje ustava koji je 2003. godine predstavio nacrt evropskog ustava o kojem je trebalo da se izjasne države članice.¹ Većina država je već završila sa glasanjem kada je u Francuskoj i Holandiji 2005. godine ovaj dokument odbačen. Bio bi dovoljan jedan jedini veto da se obori evropski ustav.

¹ Vidi <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?!=EN&f=CV%20724%-202003%20REV%201> [23. 10. 2017].

Stoga je ovaj projekat završio na groblju propalih poduhvata, gde se već nalaze grobovi neuspelog učešća istočnoevropskih i srednjoevropskih država u Maršalovom planu iz 1948, propala Evropska odbrambena zajednica iz 1954, dvostruko neuspelo pristupanje Norveške Evropskoj uniji iz 1972. i 1994, neuspelo pristupanje Švajcarske (zahtev je povučen tek 2016. godine), kao i još neki drugi nerealizovani projekti. Lisabonskim sporazumom koji je 2007. zamenio projekat ustava i stupio na snagu 1. decembra 2009. godine spaseno je nekoliko predloga iz ovog projekta, ali je on, ukupno posmatrano, doprineo jačanju nacionalnih država. Na taj način je razvodnjena ideja o uniji.

Osim toga, finansijska kriza nakon 2007. godine jasno je pokazala da u poimanju ekonomske, dužničke i finansijske politike postoje znatne razlike između pojedinih država – što, sve do danas, na ekstreman način pokazuje slučaj Grčke. S obzirom na napore oko donošenja odluka tokom finansijske i dužničke krize, kao i neprestanog škrgutanja zubima zbog navodne nemačke dominacije, kod mnogih građana se, bez obzira na stvarne odluke i uspehe, učvrstila slika o EU koja otežano funkcioniše i državama članicama koje nevoljno saraduju. Tu treba dodati i objektivnu i trajnu nemoć zajednice tokom migrantske krize koja je svima jasno pokazala nacionalna razilaženja unutar EU. Stoga se sve više sumnja u delotvornost i korisnost EU. Protiv Poljske, Češke Republike i Mađarske pokrenut je 13. juna 2017. postupak zbog kršenja ugovora, budući da su ove države odbile da primaju izbeglice u skladu sa legitimnom odlukom o ključu raspodele,² a nepopustljivim odbijanjem tih triju zemalja naglašava se da će ova kriza potrajati veoma dugo.

Ali to nije dovoljno: dok EU vodi borbu protiv korupcije, rumunska vlada razvodnjava antikorupcione zakone i minira borbu protiv korupcije. Sloboda štampe, sloboda mišljenja i nezavisnost sudova dovedeni su u pitanje i suočeni sa konkretnim pretnjama. Najpre je to posebno pogađalo ustavne sudove u Mađarskoj Viktora Orbana i u Poljskoj Jaroslava Kačinskog; u međuvremenu, ministar pravde u

² Vidi informaciju EU o ovome (13. 6. 2017): http://ec.europa.eu/germany/news/keine-umverteilung-von-flüchtlingen-kommission-geht-gegen-tschechien-ungarn-und-polen-vor-0_de [23. 10. 2017].

Poljskoj dobio je zakonsko pravo da postavlja i razrešava predsednike sudova. Najnovijim zakonima iz decembra 2017. godine, delovi pravosuđa potčinjeni su predsedniku države. Time se podriva podela vlasti koja predstavlja jedan od temelja demokratije. Stoga je 20. decembra 2017. Evropska komisija po prvi put pribegla primeni člana 7 Ugovora o EU. U njemu su predviđene sankcije protiv članica koje grubo krše vrednosti EU (sloboda, demokratija, ljudska prava, vladavina prava) navedene u članu 2.³

Protiv Mađarske je već pokrenut postupak zbog kršenja Ugovora u vezi sa Zakonom o višem obrazovanju koji je donet s posebnim ciljem zatvaranja Centralnoevropskog univerziteta (CEU).⁴ Međutim, za svaku zemlju postoji na desetine takvih postupaka. U oktobru 2017. u celoj EU bilo je 2.700 postupaka koji su pokrenuti između 2002. i 2017. godine.⁵ Time se znatno relativizuje značaj mera koje donosi Komisija. Kršenja Ugovora su svakodnevna pojava u EU, a ukupan broj tekućih odnosno završenih postupaka je 46.860 (stanje na dan 20. oktobra 2017).

Poslednjih godina se nedvosmisleno nametao utisak da pozivanje na zajednička načela nije vredno hartije na kojem su ona napisana. Osim toga, desničarsko-populističke partije koje su izričito neprijateljski nastrojene prema EU osvojile su 2014. veći broj mesta u Evropskom parlamentu, pošto su uspele da privuku veći broj glasačica i glasača u svim državama članicama. Vrhunac ove, sve u svemu, negativne dinamike bilo je glasanje za Bregzit u Ujedinjenom Kraljevstvu 23. juna 2016. godine.

³ Polazeći od poljskog slučaja, ovde se može naći dobar prikaz ove problematike: Waldemar Hummer, „*Noch ist Polen nicht verloren*“, *es ist aber völlig isoliert ...* Wien (8.2017): <http://oegfe.at/wordpress/2017/04/noch-ist-polen-nicht-verloren-es-ist-aber-voellig-isoliert/> [23. 10. 2017].

⁴ Sve činjenice o ovim događajima videti na internet stranici Univerziteta: <https://www.ceu.edu/category/istandwithceu>.

⁵ EU preko posebne internet stranice informiše o svim postupcima zbog kršenja ugovora, za Mađarsku videti: http://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement_decisions/index.cfm?lang_code=DE&r_dossier=&noncom=0&decision_date_from=&decision_date_to=&active_only=0&EM=HU&title=&submit=Suche [23. 10. 2017].

Usledili su krizni momenti poput katastrofalnih terorističkih napada u Parizu, Nici i Briselu 2015. i 2016, u Berlinu 2016, u Mančesteru, Londonu i Barseloni 2017. godine, koji su učinili vidljivim pukotine ne samo u međunarodnoj već i evropskoj saradnji u oblasti bezbednosti. Uz to, izašlo je na videlo da se države članice EU, uprkos zvaničnom prijateljstvu unutar Unije, i dalje uzajamno špijuniraju.

EU pokazuje slabost i u spoljnopolitičkim pitanjima. Nije bilo gotovo nikakvih kontramera protiv agresivne politike Rusije pod Vladimirom Putinom prema Gruziji 2008. i Ukrajini, na primer povodom aneksije Krima 2014. godine. Donete su ekonomske sankcije koje se redovno produžavaju. Međutim, brojni političari i političarke su ubrzo potom otputovali u Moskvu kako bi tamo izrazili svoju skepsu prema tim merama. Umesto toga, pokušavali su da nađu rešenja kako bi izbegli posledice ruskih kontrasankcija Evropi, npr. u trgovini poljoprivrednim proizvodima. Ekonomski forum koji se jedanput godišnje održava u Sankt Peterburgu i dalje posećuje mnogo evropskih političarki i političara, kao i ekonomskih liderki i lidera. To se ne može nazvati solidarnošću na temeljima vrednosti EU. Međutim, deo solidarnosti unutar EU jesu i zajedničke odluke, pa makar to bile i odluke o uvođenju sankcija.

Unutar bilo koje zajednice država redovno dolazi do tenzija i sukoba interesa, i to ne samo u društvenoj i ekonomskoj sferi. Konceptcija poput EU bolje će funkcionisati što je manja socijalna i ekonomska neravnoteža između država članica. U EU to nije slučaj, naprotiv. Iako je smanjenje neravnoteže jedan od bitnih ciljeva EU, njegova realizacija veoma sporo napreduje. Tako neprestano nastaju situacije koje jedni kritikuju kao damping plata, socijalnih davanja ili poreza, dok ih drugi brane kao potpuno kompatibilne sa pravilima EU. To posebno pogađa građevinarstvo, špeditere, zanatlije u pograničnim oblastima, socijalne službe ili različite poreske stope za preduzeća, što može dovesti do nelegalne konkurencije. Teško je stvoriti uslove za fer konkurenciju između veoma nejednakih država. Pri tom često dolazi do izražaja određeni obrazac nejednakosti: jaki Sever i Zapad spram slabijeg Istoka i Juga.

Ipak, postoje nagoveštaji prevladavanja krize. Na neformalnom Samitu EU u Bratislavi (u septembru 2016) definisane su oblasti koje su u interesu svih država članica, a služe na dobrobit ljudi u EU. Komisija

i njen predsednik Žan Klod Junker su nekoliko meseci kasnije, u martu 2017, objavili Belu knjigu scenarijâ budućnosti EU. Istog meseca je u Rimu, povodom šezdesetogodišnjeg jubileja potpisivanja Rimskih ugovora iz 1957. godine (o osnivanju Evropske ekonomske zajednice, pri čemu je vešto prećutan pripadajući Ugovor o Evropskoj zajednici za atomsku energiju), doneta zajednička deklaracija koja predstavlja sintezu deklaracija iz Bratislave i aktuelnih reformskih ideja. Povrh toga, Evropska komisija je 31. maja 2017. objavila „Dokument za razmatranje o produbljivanju monetarne i ekonomske unije“⁶.

„Filozofija“ svih tih deklaracija je podjednako jednostavna i tačna: reč je o tome da se zaista realizuju zajednički ciljevi koji delimično postoje već decenijama. One implicitno pokazuju da je jedan deo krize uslovljen time što je jaz između dogovorenih ciljeva i faktičke realizacije postao prevelik. Uzimati je lakše nego davati, ali je u bilo kojoj funkcionalnoj zajednici neophodno i jedno i drugo, i to u izbalansiranom odnosu.

Donedavno, desničarsko-populistički kandidati i partije nisu mogli da na izborima obezbede porast biračke podrške, ali izgleda da se u drugom polugodištu 2017. godine ova tendencija promenila u njihovu korist. Najpre su dobili manje glasova, kao npr. na predsedničkim izborima u Austriji 2016. i izborima u Holandiji 2017. godine. U Francuskoj je, pak, desničarski Nacionalni front u prvom krugu predsedničkih izbora prvo znatno uvećao broj glasova, ali su jasno poraženi u drugom krugu (33,9 odsto za Marin le Pen u odnosu na 66,1 odsto za Emanuela Makrona). Prilikom izbora za Nacionalnu skupštinu, tj. za francuski parlament, stranka predsednika Makrona, *La République en Marche* (*Napred, Republika!*), osvojila je 18. juna 2017. apsolutnu većinu (350 od 577 mesta). Ekstremno desničarski Nacionalni front koji predvodi Marin le Pen dobio je, međutim, osam poslaničkih mesta, dok je u prethodnom mandatu imao samo dva. Ipak, uspeh ove partije se može oceniti kao prilično umeren, jer u parlamentu nije dovoljno zastupljena da bi mogla da formira makar frakciju.

⁶ Dokument za razmatranje COM(2017) 291 (31. 5. 2017) može se preuzeti na internet stranici Komisije: https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-deepening-economic-and-monetary-union_de [23. 10. 2017].

U Ujedinjenom Kraljevstvu su biračice i birači 8. juna 2017. uskratili apsolutnu većinu Konzervativnoj partiji, što se protumačilo i kao glasanje protiv „tvrđog Bregzita“, s obzirom na to da su Torijevci zarad opstanka manjinske vlade morali da zatraže podršku još jedne partije, severnoirske Demokratske unionističke partije (DUP). Međutim, Stranka za nezavisnost Ujedinjenog Kraljevstva (UKIP), koja je huškala javno mnjenje zahtevajući izlazak Velike Britanije iz EU, više nema nijednog poslanika u novom Donjem domu. Škotska nacionalna partija, koja je zbog Bregzita inicirala diskusiju o drugom referendumu o odvajanju od Velike Britanije, izgubila je 21 mesto i sada ima samo 35 mesta u parlamentu. Sve u svemu, biračice i birači su glasali protiv ekstremnih stavova. Bez obzira na promenljivost raspoloženja i mišljenja, krajem juna 2017. je, prema anketama, više od polovine Britanki i Britanaca bilo pozitivno nastrojeno prema EU, a u decembru 2017. nešto više od polovine njih izjasnilo se da ipak želi da ostanu u EU. U avgustu 2017. su, po prvi put, ministar finansija i ministar trgovine, a u septembru i premijerka Tereza Mej, zastupali stav da bi nakon istupanja (u martu 2019) trebalo da postoji prelazni rok za ekonomske procese prilagođavanja – što prestaje da liči na „tvrđi Bregzit“.

Jesen 2017. je u Nemačkoj i Austriji donela zapažen uspeh desničarskih populista i ekstremista na izborima. U Nemačkoj je ekstremno desničarska Alternativa za Nemačku (AfD) 24. septembra 2017. prvi put učestvovala na izborima za Bundestag i osvojila 12,6 odsto glasova, a u Austriji je populistička desničarska Slobodarska stranka Austrije (FPÖ) osvojila 26 odsto, neznatno manje od Socijaldemokratske partije Austrije (SPÖ) koja je imala samo 26,9 odsto glasova. Austrijska Narodna partija (ÖVP), na čijem se čelu nalazio mladi Sebastijan Kurc, u leto 2017. znatno je promenila kurs udesno. Austrija će, sa svojom koalicionom vladom sastavljenom od Austrijske narodne partije i Slobodarske partije Austrije, ubuduće pripadati onim zemljama koje će češće nego do sada igrati na nacionalnu kartu. U Češkoj Republici su takođe održani izbori (20/21. oktobar 2017) nakon kojih su, na sličan način, ojačale desno orijentisane partije. Ipak, uticaj ishoda čeških izbora na politiku Evropske unije biće minimalan, jer se tamo ionako ne primaju izbeglice, još nije uveden evro, a predsednik Miloš Zeman koji

se na toj funkciji nalazi od januara 2013. godine ne propušta nijednu priliku da daje evroskeptične izjave.

Izbori nisu jedina oblast koju treba posmatrati: od 2016. godine građanke i građani ponovo izlaze na ulice da bi pokazali da im je stalo do zajedničke Evrope. Oni smatraju da su EU potrebne reforme, ali ne i batine. I u sferi politike se ponovo sve jasnije može čuti javna podrška EU. Francuski predsednik Emanuel Makron pri tome ima ulogu predvodnika. Ovo je jednim delom povezano sa serijom političkih napada američkog predsednika nakon stupanja na dužnost u januaru 2017, koji su doveli u pitanje decenijama negovano zajedništvo između SAD i Evrope. Sa Donaldom Trampom je na političku pozornicu stupio takoreći samoproglašeni protivnik EU koji je Evropljane primorao na solidarnost. Još se ne može utvrditi sa sigurnošću da li zbog toga predstoji „kraj Zapada“ čiji najvažniji stub, od 1945. godine, predstavljaju Sjedinjene Države. Možda će jednog dana, kada se pogleda unazad, morati da se kaže da je 2017. godina za svetsku i evropsku politiku predstavljala prekretnicu. EU najhitnije mora da pripremi valjanu koncepciju za budućnost.

U ovoj knjizi želim najpre da napravim istorijsku rekapitulaciju onoga što je u prošlosti postignuto uz pomoć EU i kakva je ona danas (u poglavljima „Kako je Evropa postala ono što jeste“ i „Evropska unija“), da bih se potom pozabavio onim šta može da bude u budućnosti, šta treba da bude, pa čak i onim što će prilično izvesno zaista i biti (videti „Budućnost EU“). Za to je, međutim, potrebno da se detaljnije pozabavimo pitanjem u čemu se zapravo sastoji kriza EU (videti „Ugovor o EU, ili koliko ozbiljno EU shvata samu sebe?“, „Nacionalna država i nacionalizam u EU“ i „Razmišljanje o identitetu i raznolikost“). Naime, ovo je mnogo manje jasno nego što bi se to moglo zaključiti na osnovu sveukupnog diskursa o toj krizi.

Moja namera, naravno, nije da do detalja prikažem istoriju evropskih integracija i čitave EU. O tim temama napisano je dovoljno dobrih knjiga od čijeg čitanja svako može imati koristi. Prva dva poglavlja se bave ovim krupnim temama kako bi se stvorila činjenična osnova koja će predstavljati polazište za analizu teme zvane *kriza u EU*. Takva osnova je neophodna jer se često stiče utisak da se uvek govori o „savim određenoj EU“, a da se pod tim, pored njenih pojedinačnih in-

stitucija (Komisija, Parlament, Evropski savet) podrazumevaju veoma različite stvari. Isto važi i za diskurs o „krizi EU“. Da li svi koji govore o tome misle na istu stvar? Ne! Mora se, dakle, razjasniti o čemu se zapravo diskutuje kada se koristi reč „kriza“.

Rezultat kritičke analize biće konkretni predlozi (v. „Budućnost EU“). Presudno je da se reforme sprovedu na pravom mestu, tj. tamo gde su zaista neophodne. Nakon Bregzita se svakako mora razmišljati o tome kako iznova koncipirati budžet EU, jer će nakon 2019. nedostajati jedan važan neto uplatilac; svakako se može diskutovati i o zajedničkom ministru odn. ministarki finansija EU-država i o evro-obveznicama. To, međutim, nisu nikakve inovacije koje će eliminisati osnovnu boljku. Za to bi se moralo kopati mnogo dublje.

Ova knjiga je stoga usredsređena na dugoročne i elementarne aspekte. Tema knjige nisu ni sitni politički detalji, kao ni zakulisni diplomatski aranžmani ili politički šahovski potezi na otvorenoj sceni. Tim se temama bavi politikologija. Takođe, EU je veoma povezana sa pravom, počev od ugovora, pa sve do takozvanog *acquis communautaire*, pravnih tekovina EU, koje su obavezujuće za države članice i koje one moraju da implementiraju pre pristupanja. To su teme koje se tiču pravosuđa.

Za istoričara, međutim, EU najpre predstavlja važan deo *istorije Evrope*. Ako se želi diskutovati o budućnosti EU, najpre se mora postaviti pitanje istorije, jer nije svaka budućnost koju je moguće teoretski zamisliti i promišljati istovremeno i ostvariva. Budućnost je takoreći sadržana u istoriji. Da bi se ona spoznala, potrebna je istorijska dalekovidost a ne ograničena perspektiva brojnih aktera koji su uključeni u svakodnevne poslove EU.